

Љубодраг П. Ристић

ЈАБАНЦИЈА

(перс. – тур. – странац, туђин, несродник; али *јабана* значи и страна, други крај)

Невелика лађа на два бела једра, причали су једни, или, како су касније тврдили други, мало већи чамац покривен неким прљавим платном зауставио се на савском пристаништу ако се та блатњава, каменом и полутрулим балванима подупрта обала могла тако назвати. Веслачи који су до пре пар тренутака, ћутећи запињали да савладају узбуркану матицу реке, почеше да урлају а да ни сами нису знали на кога и зашто. Гоњене ваљда потиснутим страхом од узбуркане воде, најразличитије путничке сподобе почеше да се тискају не би ли се што пре докопале обале а они који нису знали шта их чека на води, похрлише да се што пре укрцају.

Сиремао се неки кијаметџи.

Међу њима, као да га се све то не тиче, са страхом да би могао пасти у блатњаву воду, крочио је на обалу човек у чудном, алафранга одећу, чудних чакшира, још чудније капе. Лењи амали, Турци који су, у својој недавно стеченој сиротињи још увек чували своју некадашњу надменост, нису много обраћали пажњу на овог Странца док веслачи не почеше за њим износити његов пртљаг. Количина његовог пртљага наговештвала је овим успаваним бадавацијама добру зараду па одложише своје чибукe.

СИКТЕР!

(тур. – напоље! губи се! марш!)

За Јабанцијом изађе из чамца мали, дежмекасти, скакутави човечуљак који је више личио на уличног забављача него на водича и тумача, још мање на странчевог секретара. После оног „сиктер, бре” које сви разумеју, он, својим прозуклим гласом, на јасном турском језику викну да му је потребно бар пет – шест амала да, уз стрмину до Горњег града, изнесу ствари господина Инглеза. Поскакаше негдашње кабадахије и кавгације, дремљиви ништаци и мамурне протуве те, ни не питајући куда, дохватише се завежљаја и сандука па потегоше уз басамаке у Горњи град. Ћутке, без стењања, теглили су тешки пртљак и, не спуштајући га ни за трен, домогоше се калдрме главног сокака.

Већ сутрадан они што се нису ни померили да ућаре мало бакшиша, тврдили су да она бедна торбица коју је онај, Франћез ли беше, Москов сигурно – не, набацио на своја леђа, није ни била вредна мицања. Него је, сâм, отпљунувши на њихове понуде, као каква коза, одскакутао уз стрмину као да му није првина да се туда вере.

ЧАРШИЈА

(перс. – трговачка четврт града)

Они који су се затекли на улици правили су се да га не примећују. Али, утихнула је сокачка ларма. Задрхтала је понека пенцерли-хартија одајући знатижељне ханумице: Машала!

Разговор са странцима знао се олупати о главу дућанцијама те окреташе главе од чудна човека и, ко санћим, нешто пребираше по ћепенцима. Само се бозација и салепција усудише да му понуде своје заслађене напитке,

потурајући му под нос неопране чаше. Докона деца трчкарала су за њим, кезила му се и плазила имитирајући и исмевајући његов необичан ход и чудно одело. Онај сићушни Странчев пратилац, угурсуз прави, повремено би заурлао и пуцнуо својим бичем узалуд се надајући да њиме може растерати и ову цагидију и све заразе на које су их упозорили с оне стране реке.

Стугоше амали некако до куће коју је неко странцу препоручио за добар конак и скромну храну. Какве ли су биле друге? Амали настадоше у замршеним, кривудаџим, махалским сокацима.

ТЕРЦУМАН

(ар. – тумач страних језика, преводац)

Мудрији су слушали савете, налазили тумача у Царевини и вукли га свуда са собом. Други, тврдоглави и уображени, који су увек све боље знали, морали су да прихвате савете механџија, или, ако су имали среће и поверења, Паше или Кнеза. Овде није било мало оних који су знали *свих седам светских језика* укључујући, наравно, и маџарски, арбанашки, грчки и цинџарски. Истина, када би се појавио неки странац они се нису могли чудом начудити како тај, школован и учен у земљи где су сви писмени, не зна ниједан од бројних језика које су они говорили. Какве је школе тај завршио, толике земље прошао, а не зна ни да мумла ни на турском, ни на грчком, па чак ни на српском? Угурсуз странчев, истина, није знао много језика али је знао многе друге ствари и марифетлуке корисне путнику у туђем свету.

МУРТАТИН

(ар. – 1. издајица 2. отпадник од вере)

Онако успут, Странац је упитао Пашу за неког поузданог курира по коме би могао послати своја писма у Домовину. Овај га *искрено њосавештова* да би најбоље било да то повери терџуману Рашиду, поуздану човеку, који све њихове тескере носи и разноси, и друге разне услуге чини Паши и свим његовим поверљивим људима. Странац који ништа није препуштао случају, исто упита Кнеза. И доби исти одговор! Или... не баш сасвим исти: најбоље је своје писмено дати у руке и на поверење потурчењаку Рашиду, негдашњем Раши – Радомиру, који није заборавио где му је била дедовина па, вели Кнез, чини разне поверљиве послове за њега. Тако Рашид доби упакован и запечаћен свежањ писма, ућушка га, по навици, некако у гуњче да не испадне или се не покваси, седе у чамац, пређе преко реке, потом по обичају, седе у шумарак и ножићем пажљиво одлепи мур од црвеног воска. Потом, као по договору, одшунђа се право Команданту места. Овај му спусти дукат у шаку и посегну за завежљајем. Рашид трже руку, чвршће стегну пакетић сикћући да он своје газде не издаје ни за шта и никоме, нити коме даје њихова писма на читање. Потом исприча Команданту, онако како је хтео и разумео, таман толико колико је вредело једнога дуката, оно што је Странац јављао ђаурском владару а Командант волео да чује.

ДУКАТ

(грч. – сребрни или златни новац разних вредности највише у Аустрији, Француској и Италији)

Трудили су се и Паша и Кнез да што боље угодите *драгоџ ѓосџа из далека*. Било је доста мезе-

та и крканлука код обојице. Ниједан од њих тројице није се много узнемиравао што Рашид није јавио да ли је писма предао коме је требало да их носи у Вијену и даље. Ако су Странцу и Паша и Кнез рекли да је човек поуздан – поуздан је! Није се Странац забринуо ни када је приметио да му његов пратилац није претходне вечери угланцао чизме. Није обратио пажњу на *пријатилељске дојаве* да је угурсуз виђен како полегнут у чамцу, гони веслаче да пожуре на другу страну. Нити на приче да је, колико синоћ, око поноћи сподоба слична њему изашла кроз Водену капију.

Човечуљак свакако није био тај који је први Странцу јавио да је, на обали, ниже пристаништа, Рашид нађен мртав. Ако је та лешина, уопште, био Рашид. Имао је сличну, тако рећи исту одору. Али био је без главе. У стегнутој шаци био је заробљен дукат.

Онај што је му јавио, јавио је, кажу, к’о да доноси муштулук, све ваљда рачунајући да и таква вест неком може бити добра а њему донети какав бакшиш. Странац настави да натенане мезети сир, млади лук и кувано јаје. Мастика просута по сећији из уздрхтале руке показивала је да му вест није пријала.

На исту вест Паша је полако сркнуо кафу, повукао дим из чибука, уздахнуо и само процедио: „К’смет”. Кнез ни толико.

Сиремао се неки кијаметџи.

ИСТРАЖИВАЧ

(онај који стално нешто тражи и радује се када не нађе јер би, ако нађе, изгубио сласт тражења)

Које столеће касније, извесни млади Истраживач је имао неколико питања на која је потражио одговоре. Да ли је, када и како Странац допутовао? Да ли је долазио само због манастира и цркава, или због рудног богатства и вој-

них утврђења? Старији господин, дежурни у читаоници Архива, одговори кратко и јасно: „Сазнаћете за седам дана.” – „Како, молим?” – изненади се млади истраживач који је планирао да пролеће проведе у Архиву и на јесен објави књигу. – „Младићу” – рече чичица – „седам дана је довољно да схватите да овде одговора нема. Сви који дођу са нестрпљењем у очима, са торбетинама препуним великих идеја и плућима која дишу на будућој слави, тако прођу”.

ФУСНОТА

(нем. лат. – напомена, белешка или примедба при дну стране у тексту)

Све што је напред забележено – десило се. Можда не баш сасвим тако и не баш тада, можда знатно раније или мало касније – свеједно. Уосталом, зар сумњати у толике очевице? Они су, истина, одавно отишли са овога света, али док су били овде причали су све баш онако како су видели и онако како овде стоји. У реч оних што су блага стицали грејући се на ватри власти никада се није сумњало. Бар не док се није променила династија а они обрнули ћурак наопако. Они други на чијим су чакширама, на туровима и коленима од батина и клечања давно зјапиле рупе, клели су се да су били ту, пажљиво слушали старије, понекад прозборили коју паметну, или, припаљујући чибукe чули ово или оно. Клели су се први, у живот и децу, да им је најважнија истина. Потоњи, које је невоља гонила да не заборављају оне који су трунули у казаматима или у сургуну и да хвале оне што су се докопали попечитељских места, одавно су све испричали коме је и где је требало.

Поуздану истину саставиће, наравно, Истраживач. Ако се врати са операције шаке која му беше згрчена од рођења или, можда, још

од раније како су брбљале аспиде и наџак-бабе које су му знале претке. У болници, у кревету до Истраживачевог, због сличне бољке, лежао је неки матори, дежмекасти Нумизматичар који је знао *свих седам свейских језика*. Међу плашљивима који су чекали своју судбину на операционом столу шушкало се да је овај нумизматички намћор знао тачну меру и вредност свих ствари на овом, а богме, говораху они престрављени, и на оном свету. Отуд се веровало његовој рачуници коју је, наводно, дошануо Истраживачу: таква операција, брајко мој, могла би коштати, тачно онолико колико, на црном тржишту, вреди један, ески-дукат.

Напољу се сиремао неки кијамеш.